

entropijsko zanko. In s tem dejansko ustavimo krepitev ekološke zavesti državljanov Slovenije, ki se je sicer okorno in obotavljivo v zadnjih nekaj letih pričela tudi dejansko uveljavljati.

Ohranjanje zdravega okolja kljub vrsti ekoloških porazov nezadržno postaja ena izmed vrednostnih prioriteta vse širšega kroga osveščenih prebivalcev Slovenije. Predvsem Zeleni stojimo pred odgovorno in težavno nalogo, da tankovestno kanaliziramo ekološko osveščenost v ozelenjeno gospodarsko prakso, ki bo v iskanju prepotrebne ekonomske smotrnosti upoštevala tudi ekološke kriterije. Zelena in nejedrska Slovenija je eden izmed temeljev biološkega preživetja in ravnovesnega, do bodočih generacij odgovorno zasnovanega razvoja. Bilo bi katastrofalno, da bi torej gospodarstvo Slovenije preurejali v nesoglasju s pokrajinsko-ekološko zmogljivostjo občutljivih in raznolikih slovenskih pokrajin.

Prepotreben tuj kapital bo seveda ob vlaganju v slovensko gospodarstvo želel doseči čim večji profitni izplen. Pričakovanim in že doživetim poskusom ekološkega imperializma se lahko postavimo v bran le z evropsko uravnano zakonodajo o varstvu okolja, obvezno eko-sistemsko presojo domačih in tujih vlaganj in s praktičnim udejanjanjem ekološke zavesti. Zelena Slovenije bomo bolj kot dosedaj prisiljeni politično manj privlačne in občutljive zelene teme ponovno pripeljati v središčno družbeno dogajanje. Sicer se bomo izgubili v politiziranju, Slovenija pa bo še bolj onesnažena. Bitka za ozelenjeno gospodarsko prihodnost Slovenije je za Zelene tudi bitka za preživetje stranke. Neuspeh pri ozelenitvi gospodarskega življenja je za nas poraz izbrane politične strategije s sodelovanjem v vladi in s tem prevzeto odgovornostjo. Časa za dokazovanje nimamo (več) veliko na razpolago. Prepričati in udejanjiti moramo načelo, da je samostojnost in preživetje Slovenije možno le v ozelenjeni gospodarski praksi. Bomo v tej krizni situaciji uspeli?

Ljubljana, avgust 1991

Dr. Ivan
Ribnikar,
ekonomist

(Lasten) denar in suverenost

Vprašanje: Evforija lastnega denarja nas je prevzela že kmalu po volitvah, celo natisnili smo ga in pred poskusom uporabe tudi uničili. Najbrž smo šele takrat razumeli, da lasten denar sam zase ne rešuje mnogo, da pa je hkrati njegova vrednost od marsičesa odvisna. Znani ste kot strokovnjak za denarništvu. Kaj lahko rečete ob nedavnih (in najbrž prihodnjih) razpravah o denarju kot nujnem atributu slovenske nacionalne in državne neodvisnosti? Ali je v povezavi s slovensko neodvisnostjo sploh potreben, in če je, ali ima samo simbolno ali pa tudi kapitalno vrednost? Skratka: kako in kaj je s slovenskim denarjem?

Človek lahko živi sam, na primer na samotnem otoku kot Robinson Crusoe (brez Petka). V tem primeru bi bil gotovo ekonomsko popolnoma samostojen, neodvisen in suveren, ali vse te besede bi bile nesmiselne. Če bi bilo omenjeno največja vrednota za posameznika – in bi bil zanje pripravljen žrtvovati vse – potem bi bilo vse zelo preprosto. Problem bi bil morda samo v tem, da nas je na svetu preveč, da ne bi prihajalo do naključnih stikov z drugimi. Pri takšnih stikih bi se verjetno vsaj deloma okrnila samostojnost, neodvisnost in suverenost posameznikov. In v tem primeru bi morali v skladu s prevladujočim pojmovanjem pri nas dandanes ugotoviti: ker materialno lahko živi vsak posameznik sam zase, ne pride v poštev, da bi žrtvoval tudi najmanjši del svoje ekonomske neodvisnosti, samostojnosti in suverenosti. Pri tem se seveda mora takoj zatreti misel, da bi morda lahko materialno (duhovno stran puščamo ob strani) živeli bolje, če ne bi bil vsak zase, in sicer z obsodbo takšnih namer, češ da gre za utilitarizem, izdajo lastnega bistva, kolaboracionizem, to je sodelovanje z drugimi ljudmi (ki so zato, ker so drugi, sovražniki).

Vendar je človek na srečo narejen drugače – in če ne bi bil narejen drugače, ga sploh ne bi bilo. Z danim naporom želi napraviti ali doseči čim več ali želi doseči določen cilj s čim manjšim naporom. Zaradi tega je seveda nepomembno, da lahko človek živi tudi čisto sam, na primer na samotnem otoku. Prav tako je nepomembno, da skupina ljudi lahko živi čisto sama – na primer skupina kakšnih dveh milijonov ljudi. Pomembno je seveda nekaj drugega, in sicer, ali lahko živijo materialno bolje, če so čisto sami – in so tako ekonomsko samostojni, neodvisni in suvereni – ali pa je morda bolje, če niso čisto sami in zato tudi ne povsem ekonomsko neodvisni, samostojni in suvereni. Odgovor je samoumeven.

Vendar sta na splošno dve možnosti, kako ne živeti popolnoma sam in/ali se delno odpovedati ekonomski samostojnosti, neodvisnosti in suverenosti. Prva je odprtost nasproti tujini, od katere smo pa ločeni z ekonomskimi mejami – ohrani se notranji trg in lastno denarno področje. Druga možnost je v odpravi ekonomskih mej, to je v razširitvi notranjega trga in denarnega področja. Koristi prve, kako ne živeti popolnoma sam, se že dolgo izkoriščajo in so že v veliki meri izčrpane. Že dalj časa poteka tudi druga možnost. J. Tinbergen¹ je poskusil izračunati, koliko časa bo na primer potrebno za popolno ekonomsko integracijo Evrope. Če bo hitrost integracije takšna, kakršna je bila v Evropi v letih 1948 do 1958, bo zadosti osemnajst let. Če pa bo hitrost takšna, kakršna je bila v Švici v letih 1291 do 1978, bo potrebno kar tisoč stoosemnajst let.

* * *

Ne smemo se torej preveč navduševati nad tem, da lahko živimo sami, kajti to ne pomeni nič. Vsak bedak, ali predvsem bedak, lahko živi sam. Pomembno je, kako bolje ali najboljše živeti. To gotovo ne more biti v skrčenju notranjega trga na Slovenijo in denarnega področja na Slovenijo, čeprav zaradi političnih razlogov trenutno ni druge izbire. Pri tem puščamo ob strani, kako so nastale te politične razmere.

O svojem denarju, če pridemo nanj, saj bi naj bil po mnenju establish-menta bistveni izraz suverenosti, ni potrebno izgubljati dosti besed. Dokler

¹ »The Velocity of Integration«, De Economist, 1, 1991, str. 10.

bo v ozadju tega denarja suverenost, bo to slab denar – verjetno slabši od denarja, ki ga izrinja ali nadomešča. Denar tako majhnega denarnega področja, kakor je Slovenija, bi lahko postal dober denar samo, ko bi prek neomejene konvertibilnosti in ob trdnem deviznem tečaju nasproti košarici valut, kakor je ECU ali kaj drugega, bilo de facto ukinjeno samostojno denarno področje. Razširitev denarnega področja in še prej ali hkrati razširitev notranjega trga, če pride najprej do skrčenja, do česar mora priti čimprej, se ne more doseči, kar je vsakomur jasno, na področje EGS, ampak tja, kjer je to mogoče doseči. To je »jug« ali področje Jugoslavije, v celoti ali njen največji del. Kakorkoli bi trgovali z Evropo, to ne bi mogel biti ustrezen nadomestek za tisto, kar bi izgubili z omenjenim skrčenjem notranjega trga in denarnega področja.

Ločiti moramo namreč med trgovanjem z drugimi državami in s tem z drugim denarnim področjem in drugim notranjim trgov in med trgovanjem v okviru istega denarnega področja in istega notranjega trga, čeprav morda z drugimi državami. Z vzpostavitvijo notranjega trga in samostojnega denarnega področja se postavlja ovire za trgovanje z vsemi zunaj tega trga in trga denarnega področja. Te ovire se lahko preskočijo samo tako, da se zadosti razvrednoti denar. Ker to pomeni poslabšanje pogojev menjave (»terms of trade«), se zmanjša razpoložljivi družbeni produkt, in to zmanjšanje je lahko precejšnje.

* * *

Sicer pa je uvedba lastnega denarja predvsem tehničen problem – in to ne ravno velik. Ekonomsko so zanimive posledice zmanjšanja denarnega področja. Ker pa je ekonomija nepomembna v ideologizirani družbi, kakršna je naša, je ekonomski vidik nepomemben. To se kaže na primer tudi tako, da prevladuje impresionistični pogled na denar. Najpomembnejše naj bi bilo ime, ki mora biti domačijsko (»dinar« je izraz balkanstva), oblika, katere podobe so na bankovcih in podobno.

Zaradi tega seveda vsako misel, da se poskuša preprečiti zožitev denarnega področja na področje Slovenije, pričakajo skorajda kot izdajo suverenosti. V ozadju tega je seveda nerazumevanje denarja in ekonomije nasploh.

Denar lahko na primer primerjamo z jezikom. Robinson ni potreboval niti denarja niti jezika. Današnji svet zunaj nas potrebuje jezik, ki ga vsi razumejo, in sicer ameriško, in denar, ki ga vsi sprejmejo (omogoča komunikacije med ljudmi), in to je ameriški dolar. Vmes med nim Robinsonom brez denarja in ameriško ter ameriškim dolarjem so jeziki in denar, ki se uporabljajo v ožjih skupnostih, vendar morajo biti pri tem zagotovljena trdna pravila prevajanja iz enega jezika v drugega in iz enega denarja v drugega. Če takšnih trdnih pravil ni, na primer takšnega denarja ne bodo uporabljali. In takšen bi bil slovenski denar, če bo izraz naše suverenosti. To pa seveda pomeni, da bi se z njim izločili iz svetovne skupnosti, namesto da bi se z njo povezali.

* * *

Da bi kar se da dobro živeli, moramo preprečiti zožitev notranjega trga in denarnega področja na Slovenijo. Preden bo postala Evropa naš notranji

trg in evropski denar naš denar, bo minilo precej časa in ne gre, da bi samo na to čakali. V tem času čakanja bomo pričeli usihati, ker nas bodo zapuščali najbolj podjetni, ustvarjalni in pametni. Za mnoge od njih bo preprosto prevelika žrtev pod temi pogoji ohranjati svojo nacionalno identiteto. Tako imenovane mezde učinkovitosti («efficiency wages») bodo morale biti na tako majhnem notranjem trgu in denarnem področju precej nižje kot v Evropi in tudi kot na področju, ki ga označujemo z besedo »jug«. Zaradi tega je preprečitev zožitve notranjega trga in področja enega denarja na Slovenijo vprašanje preživetja ali ohranitve vitalnosti te skupnosti. Čakaje na Evropo se mora notranji trg in področje enega denarja razširiti tja, kjer bi sicer imeli notranji trg in področje enega denarja, če ne bi bilo plansko-tržnega ekonomskega sistema ali družbene lastnine.

Sicer pa nismo pred nikakršnim preobratom, bodisi da bi nas v to drugi porinili bodisi da bi šli v to sami, da bomo odslej naprej vzdrževali sami sebe. Vsak posameznik in vsi skupaj že ves čas vzdržujemo sami sebe in glede tega ni nobenega preobrata. Vprašanje je seveda, kako bolje živeti in/ali kako zagotoviti vitalnost te skupnosti. Preobrat je nastal v tem smislu, da imamo nekaj več prostosti, da napravimo nekaj, da bi lahko bolje živeli. Ustrezen prehod v tržno gospodarstvo je najpomembnejše, pri čemer bi se moralo pokazati, da imamo nekaj več prostosti. Zožitev notranjega trga in denarnega področja na Slovenijo ne sme biti izraz tega, da imamo nekaj več prostosti.

Mitja
Rotovnik,
gen. dir.
Cankarjevega
doma

Pred vrati so hudi časi

Vprašanje: *Cankarjev dom je zadnja leta eden najzanesljivejših barometrov ne le ljubljanskega, ampak že kar vsega slovenskega kulturnega življenja. Predvojno razpoloženje in vojno stanje sta delovanje Doma v marsičem ohromila, zlasti mednarodno, kongresno navzočnost (da o dohodku sploh ne govorimo). Zdaj nastopa čas svojevrstne nacionalne obnove, ki je neizbežna z naglo politično rastjo nove slovenske države. Je upanje, da se bo tudi v Cankarjev dom vrnilo tisto pravo, živahno in plodno življenje, ki smo ga že bili vajeni? Kakšna jesen se obeta Cankarjevemu domu, se bo z njeno bero lahko pretolkel skozi zimo, v novo, tokrat tudi kulturno in ne samo politično pomlad?*

*

Za začetek se mi zdi najpomembnejša ugotovitev, da je tudi v vojnem in povojnem času Cankarjev dom odigral nadvse pomembno vlogo. Res se je moral začasno odreči svoji osnovni, tj. kulturno-umetniški in kongresni funkciji. Postal pa je tudi svetovno medijsko središče, ki je mesec dni gostilo več kot tisoč novinarjev iz vsega sveta. Tu so tekle znamenite Kacinove tiskovne konference, dan in noč so prihajali in odhajali slovenski politiki in